

zaklonišč. Zračna nevarnost je dosegla vrh marca 1945, ko je Ljubljana dejansko postala tarča zavezniškega bombardiranja.

Monografiji vsekakor manjka vsaj en pregleden zemljevid Ljubljane tistega časa, saj se je mesto od druge svetovne vojne pa do danes temeljito spremenilo in predvsem razširilo, tako da imajo danes v monografiji omenjeni deli mesta in okoliške vasi popolnoma drugačno prostorsko in funkcionalno dimenzijo. Tak zemljevid bi imel tudi čisto praktično funkcijo, saj bi bralec, ki npr. Ljubljane ne pozna tako dobro, veliko lažje sledil besedilu. Šele skupaj s takim zemljevidom bi dobil smisel tudi grafični prikaz obzičene Ljubljane, ki je predstavljen v monografiji. Poleg preglednega zemljevida bi monografijo lahko obogatili tudi številni tematski zemljevidi (npr. razširjenost vojnih vrtov, obseg tramvajske proge...).

Postavlja se tudi vprašanje, zakaj avtorica uporablja izključno stolpčne grafikone, ki v marsikaterem primeru niso optimalne rešitve za prikaz podatkov, navedenih v monografiji. Tako npr. bi bila za prikaz dvigovanja cen življenjskih potrebščin boljša rešitev uporaba črtnega grafikona. Avtorica bi pri navajanju statističnih podatkov lahko tudi večkrat uporabila raznovrstne grafikone, ki so bistveno učinkovitejša metoda prikazovanja (statističnih) podatkov kot samo besedilo. Najbolj očiten tak primer je prikaz smrtnosti v Ljubljani v letih vojne; že en sam kombinirani črtni grafikon bi zaobjel vse podatke o vzrokih in številu smrti za vsa vojna leta. Tak grafikon bi tudi veliko bolj nazorno prikazal povečevanje števila smrti zaradi tuberkuloze kot posledice vedno hujšega pomanjkanja.

Kljub očitanim tehničnim pomanjkljivostim gre za dobro strukturirano delo, namenjeno tako ožji, strokovni, kakor tudi širši javnosti, ki bo kar nekaj časa temeljno oziroma izhodiščno delo za preučevanje socialne zgodovine Ljubljane med drugo svetovno vojno.

Sebastijan M. Jarb

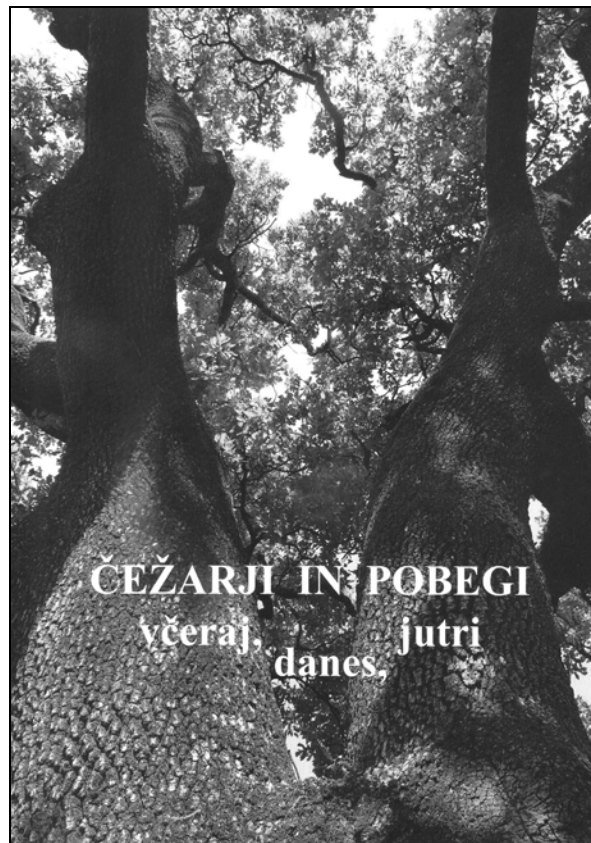

Čežarji in Pobegi: včeraj, danes, jutri : krajevni zbornik (ur. Vlasta Beltram). Pobegi, Čežarji : Krajevna skupnost, 2007, 284 str.

Ob 110. obletnici nastanka Posojilnega in konzumnega društva Pobegi je izšel krajevni zbornik "Čežarji in Pobegi: včeraj, danes, jutri", ki območje krajevne skupnosti predstavlja z geografskega, zgodovinskega, etnološkega, kulturnega in društvenega

vidika. V njem 10 avtorjev z 12 prispevki popelje bralca skozi zgodovino obeh naselij od antike do današnjih dni. Zborniku so dodane tudi tri geografske karte, in sicer: dve reprodukciji franciscejskega katastra, ki ju hrani Državni arhiv v Trstu, in izredno povedna karta kartografa Andreja Herakoviča z vpisanimi ledinskimi imeni omenjenega območja, ki so jih zbrali člani Kulturnega društva Pobegi–Čežarji. Primerjava kart omogoča vpogled v prostorski razvoj in širjenje vasi.

Najstarejši najdeni materialni ostanki z območja današnje krajevne skupnosti Pobegi–Čežarji segajo v čas rimske dobe. Arheolog Radovan Cunja najdišča na nekoliko širšem področju koprškega zaledja opredeljuje kot rimske vile rustike oz. podeželske dvorce in jih povezuje z gojenjem vinske trte, oljke in drugih kultur. Na osnovi najdb je težko govoriti o strnjeni poselitvi obravnavanega območja, saj je najden le pokop v amfori iz Čežarjev in "afriška" oljenka, ki je bila razširjena v času od 4. do 6. stoletja. V neposredni bližini naselja je omembe vredna še najdba bronastih novcev iz 4. stoletja in posamezne najdbe iz Pečkov ter Kortine pri Sv. Antonu. Zaenkrat niso znane najdbe, ki bi izpričale poselitev od 5. stoletja in nato skozi zgodnji srednji vek. Po vsej verjetnosti se je v tem nemirnem času preseljevanj poselitev iz nižjih, nezavarovanih predelov premaknila na vrhove vzpetin (npr. Predloka) in v druge bolj zavarovane lege (npr. koprski otok).

Povezave naselij z antičnim obdobjem pa ni mogoče dokazati niti s toponomastično analizo krajevnih imen, saj raziskovalci praviloma izvor večine imen naselij v širšem območju obalnih mest povezujejo s poimenovanji po svetnikih, naravnih značilnostih, rastlinstvu, prebivalcih, plemiških družinah in podobno. Tako naj bi ime vasi Pobegi izhajalo od ene izmed kolonskih, morda tudi uskoških družin, ki se je na tem območju naselila v 16. oz. 17. stoletju. Sosednji Čezarji naj bi dobili ime po koprski družini *Česare*, obstaja pa tudi teza (*Dario Alberi*), da je tukaj taborila vojska Julija Cezarja. Vsekakor pa je bilo območje pobežanskega v obdobju ustalitve fevdalnih in drugih zemljiškolastniških odnosov pomembno z gospodarskega vidika, saj so ob naselitvenih enotah poimenovanih bodisi *dvori*, *korte* ali *stancije* sčasoma nastale tudi kolonske naselbine. Iz sprva medsebojno oddaljenih manjših kolonskih bivališč so, ko so si koloni gospodarsko opomogli in osamosvojili, nastale samostojne kmetije oz. iz poselitvenega območja, ki je obsegalo kolonovo bivališče ali bivališče več kolonov, gospodarska poslopja in veleposestnikovo podeželsko vilo, so se kratko malo razvili zaselki. Za širjenje poselitve je bilo pomembno zlasti obdobje kužnih epidemij ali vojn, saj so si lastniki na svojih posestvih zgradili letne rezidence, kamor so se zatekli ob nevarnosti. V 18. in 19. stoletju je bilo v okolici Pobegov in Čezarjev kar nekaj podeželskih vil (npr. koprskih družin *Sabini*, *Tarsia*, *Gravisi*, *Almerigotti*, *Borisi*, *Barbabanca*, *Carli*), ki so dajale značilno podobo istrskega podeželja. Tudi sicer je bilo 18. stoletje prelomnica v socialnem in družbenem pogledu. Ker so se vojne večinoma končale, so se umirile tudi selitve prebivalstva, redkejša pa so bile tudi epidemije (kuge) in lakote. Mirnejše in bolj urejeno življenje je imelo blagodejne učinke tudi na prebivalstvo. Čeprav je kratko obdobje francoske oblasti, kot pravi Salvator Žitko, pustilo velike gospodarske, družbene in upravne spremembe in "v temeljih spremenilo tradicionalno mediteransko – komunsko ureditev". Z Napoleonovim zakonikom je bila uvedena sodobnejša uprava, spremembe pa sta doživela tudi sodstvo in družbeni sistem.

Vse spremembe so se ustalile in nadgradile v času avstrijskega obdobja. Uvedba zemljiškega katastra med letoma 1821 in 1844 je pripomogla k bolj preglednemu lastništvu nad zemljišči, z ustanovitvijo Mejne grofije Istre leta 1861 in pripravo občinskega pravilnika ter volilnega reda so bili dani temelji za učinkovitejše delovanje občin. Gospodarski razvoj, ki je sicer prinesel živahnije družbeno in kulturno življenje, je pospešil razslojevanje družbe tudi na pretežno kmečkem podeželju. Premožnejši kmetje so gospodarski pritisk vzdržali, manjšim kmetom in kolonom pa je bilo težje. Mnogi so si morali za preživetje poiskati delo v Trstu ali pa najemati posojila, ki jih kasneje niso mogli vrniti ter

so zato propadli ali postali koloni italijanskih veleposestnikov.

Po istrskih vaseh so na pobudo Političnega društva Edinost iz Trsta in krščansko socialnega gibanja Janeza Evangelista Kreka začele nastajati nabavno-prodajne zadruge, konzumna društva ter hranilnice. V Pobegih je bilo *Posojilno in konzumno društvo* ustanovljeno oktobra 1895. Ker Primorska ni imela svoje zadružne zveze, se je pobeško društvo včlanilo v zadružno zvezo v Ljubljani. Namen zadruge je bila pomoč članom pri nakupu kmetijskih potrebščin, prodaji pridelkov in skrb za kulturno-prosvetno delo na vasi. Organizirano je bilo pevsko-igralno društvo in ustanovljena je bila knjižnica. Leta 1904 so odprli *Narodni dom*, kjer je bil sedež konzumnega društva, v njem sta bili gostilna in trgovina, od leta 1907 pa tudi *Kmečka branilnica in posojilnica*. V istem obdobju so v Pobegih ustanovili *Pevsko in bralno društvo Ilirija* s 107 člani, ki je postalo trden in mogočen branik narodne ideje in zavesti Pobežanov. Območje se je do prve svetovne vojne gospodarsko uspešno razvijalo, žal pa se je razvoj zaustavil z odhodom moških v vojsko, k slabemu stanju pa so prispevale tudi neugodne vremenske razmere.

Tako kot propad Beneške republike je tudi propad Avstro-Ogrske monarhije prinesel velike spremembe. Kraljevina Italija je po rapalski pogodbi s svojo raznarodovalno politiko močno zaznamovala obdobje med obema svetovnima vojnama. Ljudje so nezadovoljni netili prikrit in tudi odkrit odpor do italijanske oblasti, ki se je nato med 2. svetovno vojno razvil v oborožen odpor. Do kapitulacije Italije je bilo zaradi političnega delovanja obsojenih na zaporno kazen 7 oseb, 13 pa na konfinacijo.

Večina prebivalstva se je ukvarjala s poljedelstvom. Nekateri so našli delo v Trstu (ženske kot služkinje, moški pa v tovarnah in raznih podjetjih), v Trst pa so nosili prodajat tudi pridelke. Kmete je še predvsem prizadela huda zima leta 1929, ki je pomrznila tudi večino oljk. Kljub političnim težavam je šel gospodarski razvoj svojo pot. Prebivalci so dobili električno napeljavo, avtobusno povezavo s Koprom in Trstom in prve kmetijske stroje.

Italija je v okviru svoje raznarodovalne politike ustanavljala šole v italijanskem jeziku skoraj v vsaki vasi in v Pobegih je šola začela delovati leta 1923. Zgodovinarica Vlasta Beltram, ki izčrpno analizira obdobje med obema vojnama in do priključitve k Jugoslaviji, je posebno pozornost namenila tudi zanimivi zgodbi o praporu pobeškega prosvetnega društva Ilirija, prav tako tudi dejavnemu družbenemu ter kulturnemu življenju v tem obdobju.

Čeprav je bilo ob začetku 2. svetovne vojne precej moških že v italijanski vojski, nekaj pa je bilo še vpoklicanih do leta 1943, na koprskem niso izvedli prisilne mobilizacije letnikov 1924–1926. Narodnoosvobodilno gibanje se je v Čezarjih in Po-

begih začelo organizirano razvijati konec poletja 1942. Aktivisti OF so kapitulacijo Italije pričakali pripravljeni in so razoroževali italijanske vojake in karabinjerje. Ustanavljali so oborožene enote, ki so se vključile v redne partizanske enote. Med drugo svetovno vojno je v partizanskih enotah padlo 35 domačinov, 17 iz Čezarjev in 18 iz Pobegov, prav tako še 28 civilistov.

Kljub začetni radosti je bilo življenje po vojni polno negotovosti. To je bil čas revščine in odrekovanja, pa tudi pričakanj in skupnega ustvarjanja za boljšo bodočnost. Po vojni so izvedli agrarno reformo, razvijali zadruga, ki so kmetom pomagale pri organizaciji in odkupu pridelkov, obnavljali infrastrukturo in poškodovane objekte ter odpirali slovenske šole. Čeprav je bilo s podpisom londonskega memoranduma oktobra 1954 rešeno mejno vprašanje med Jugoslavijo in Italijo, so prebivalci sprva zaradi zaprtosti meje imeli veliko težav, saj je precej sorodnikov ostalo v Trstu. 138 ljudi, ki so v Italiji videli boljše možnosti za preživetje, se je odselilo. Po priključitvi k Jugoslaviji se je začel hitrejši gospodarski in posledično tudi kulturni in družbeni razvoj. Koper je z razvojem luke, Tomosa, Stavenika in z vzpostavitvijo železniške povezave postal gospodarsko središče in nekdanje zaledne vasi so postale predmestna naselja z vso potrebno infrastrukturo.

Poleg omenjenih avtorjev je geograf Raul Šiškovič v začetnem delu zbornika predstavil zemljepisno-demografske značilnosti koprškega zaledja in obe naselji umestil v prostor. Območje, ki ima zaradi svoje prehodnosti bogato arheološko, zgodovinsko in etnografsko preteklost, pa so odlično predstavili tudi drugi avtorji. O navadah, šegah, kulturnem in družbenem življenju, šoli ter spreminjanju življenjskega sloga iz vaškega v mestno, pišejo Dragica Lipovšek, Urška Vižintin, Lucijan Vatovec, Jasmina Čanadi in Franka Pegan Glavina, smeri nadaljnjega razvoja področja pa je orisal Ciril Koprivc.

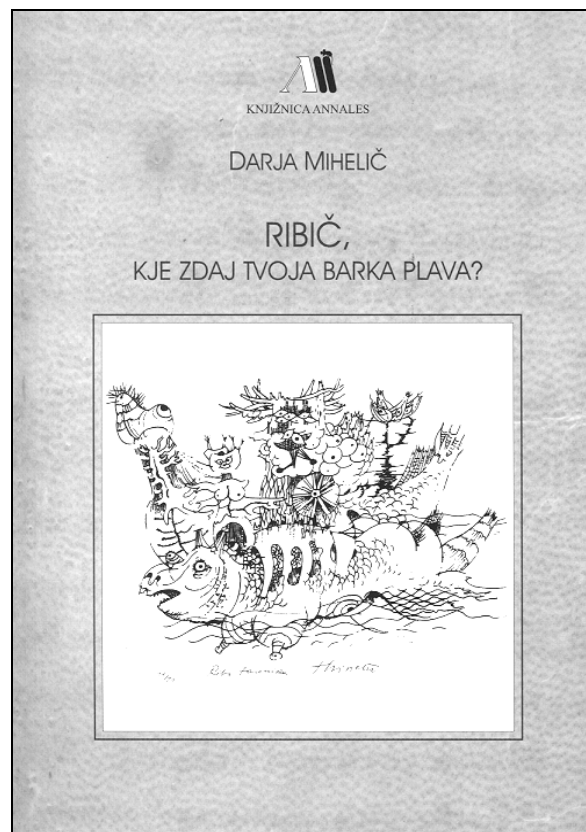
Lično oblikovanje Dušana Podgornika in bogata slikovna oprema z barvnimi kot tudi črno-belimi fotografijami daje zborniku dodatno dokumentarno vrednost. Prispevkom so na koncu dodani viri in literatura, ki zahtevnejšega bralca vodi k podrobnejšim podatkom.

Glavni urednici Vlasti Beltram je z drugimi avtorji uspelo predstaviti bogato zgodovinsko in družbeno kulturno preteklost krajevne skupnosti Pobegi–Čezarji in zbornik je lahko zgleden primer celovite obdelave zgodovine za druge vasi na koprškem in širšem istrskem prostoru.

Marko Bonin

Darja Mihelič: Ribič, kje zdaj tvoja barka plava? Piransko ribolovno območje skozi čas. Koper : Založba Annales, 2007, 223 str.

Redna univerzitetna profesorica in znanstvena svetnica ZRC SAZU Darja Mihelič je poleg Marte Verginelle ter Sandija Volka ena od avtorjev/avtoric ali soavtorjev/soavtoric, ki so s po tremi naslovi največkrat zastopani v zbirki Knjižnica Annales, istoimenske koprške univerzitetne založbe. Njena tretja knjiga *Ribič, kje zdaj tvoja barka plava* nosi v omenjeni zbirki številko 47. Prva objava Miheličeve v zbirki iz leta 1993, trojezična knjiga o hazardu, je nosila številko 3, piranska demografska statistika iz leta 1996, pri kateri je bila soavtorica, pa številko 12.

Vsebinsko njene zadnje knjige, za katero si je naslov izposodila naslov pri znani popevki (Majda Sepe), pojasnjuje pravzaprav njen podnaslov *Piransko ribolovno območje skozi čas*. Besedi ribolovno območje pa preočito nakazujeta, da je vsebina knjige namenjena predvsem pravnim vidikom morskega ribištva, saj sta se navsezadnje bolj tehnološki in etnološki vsebini te, za obale severnega Jadrana pomembne gospodarske panoge, zlasti za staro (Štivan–Trst) in novo slovensko obalo (Milje–Piranski zaliv), posvetila v zadnjem času čase s svojimi ob-